SAMEMUSEET I ENARE OCH SAMERNAS KULTURARV I FINLAND

Tarmo Jomppanen

Som ett professionellt museum är Samemuseet i Finland mycket ungt. Det öppnades i april 1998, och först då kunde man anställa personal på ordinarie fot. Enare samemuseum, SIIDA, har en stark position som en uppbyggare av samernas identitet – det vill säga identiteten av det enda ursprungsfolket inom EU – och som en huvudaktör på Finlands sameområde. Samesamfundet omkring museet väntar sig att museet deltar aktivt i samfundslivet, tillvaratar traditioner aktivt och gör både det andliga och materiella kulturarvet mer uppnåeligt. Under de första fyra åren har samemuseets personal upplevt hur omöjligt det är att hjälpa folk med bilder, fotografier och kunskap samt informationssökande i och med att museet tillsvidare inte har tillräckligt bra informationsresurser.

Samemuseet i Enare är i en säregen situation när det gäller att få kontroll över samlingarna inom museets specialområde. På grund av den kolonialistiska forskningshistorien när det gäller ursprungsfolkens kulturer har också samekulturens gamla föremål och fotografier av finska samer redan för årtionden sedan placerats i talrika gamla samlingar i Finland och utomlands. Samemuseet har inte någon verklig möjlighet att påverka användningen av detta material.

Samekulturens föremål kommer från det nordsamiska, skoltsamiska och enaresamiska språkområdet. De finska museer som har samiska samlingar har nästan uteslutande er-

satt föremålens samiska namn med finska namn. Ett stort problem är också att det är svårt att överföra det samiska föremålsbeståndet in i nuvarande databaser i och med att alla dessa baser använder den dominerande kulturens språk. Detta gäller också hjälpmedel som används vid katalogiseringen.

Som ett riksomfattande specialmuseum och huvudmuseum för den finska samekulturen borde Enare samemuseum ta hand om registrering och informationsåtervinning inom sitt specialområde, men just nu, när samlingarna är mycket spridda och även fysiskt svåra att nå från sameområdet, är det omöjligt att fullgöra den här uppgiften. Alla uppmaningar att

museerna skall dela på ansvarsområdena har inte lett till resultat: inte ett enda fotografi med anknytning till samekulturen har överflyttats till samemuseet i Enare.

Det är inte längre möjligt att samla gamla samiska föremål i sameområdet på grund av t.ex. det lappländska kriget, evakueringstiden och 1960-talet då gamla föremål ivrigt såldes till turister. Därför är de få materiella minnen som finns kvar från den gamla tiden nu dyrbarare än guld för den lokala befolkningen. Av etiska skäl kan museet inte köpa in de få föremål som fortfarande finns i området. Det är mindre problematiskt att skaffa nytt material, men i en region med hög arbetslöshet skänks föremålen sällan till museet. Tvärtom förväntas det ofta att museet skall stödja slöjdarna genom att köpa deras produkter.

I en sådan situation måste samemuseet lösa de problem som är förknippade med kontrollen över och utökandet av samlingar på ett nytt och innovativt sätt. Till detta knyter sig också frågan om tillbakaföringen av den samiska kulturförmögenheten och hur detta kan göras på ett ändamålsenligt sätt. Vi har beslutat att göra så här:

- I det första skedet skall vi kartlägga de samiska samlingar som finns i Finland samt upprätta ett samesamlingsregister. På detta vis samlar vi informationen om samlingarna på ett ställe. Samlingarna skall också länkas till samemuseets webbsida så snart som möjligt.

- I det andra skedet skall vi göra kartläggningar också i andra länder, huvudsakligen på centraleuropeiska

museer. Det här borde göras i samarbete med andra samemuseer.

- När vi förhoppningsvis har upprättat ett så omfattande register som möjligt över det samiska kulturarvet, skall vi börja underhandla om överföring av samlingarna – t.ex. som deponeringar – till samemuseet i Enare. Vår avsikt är dock inte att rafa ihop allt möjligt, utan vi skall koncentrera oss på de samlingar som är mest väsentliga ur vår synpunkt. Samtidigt måste vi se till att vi har till förfogande alla de resurser och utrymmen som utökandet av samlingar kommer att kräva.

Det har redan skett en viktig repatriering av kulturförmögenheten till oss. År 2001 tillbakaförde Helsingfors universitet en samisk bensamling för att förvaras i samemuseet i Enare. Benen hade grävts upp i början på 1900-talet på olika håll i sameområdet för att användas för antropologisk forskning.

Vi har i Finland en lag om samernas kulturella självförvaltning. För sin del förverkligar samemuseet i Enare den här lagen. Ur museets synpunkt betyder lagen att det är både vår rätt och plikt att förvara och ta hand om vårt samiska kulturarv. Hur är det möjligt att fullgöra den uppgiften när huvuddelen av det samiska kulturarvet kontrolleras av icke-samer?

Museichef Tarmo Jomppanen, Saamelaimuseo SIIDA

Adr. SIIDA, FIN-99870 Enare

Fax: +358 16671486

E-mail: tarmo.jomppanen@samimuseum.fi